

מעולפת ספירים

במשנתו של הבעש"ט הק'

שמקורו בספר זוהר הקדוש² "כל מלין דעלמא לא תליין אלא ברעותא". כלומר, שום דבר לא יכול לעצור את האדם מלרצות, אלא אם כן יהיה לו רצון אחר גדול יותר. בהנחה שהעולם הוא דמיון ואחיות עיניים נראה על זה בגיליון לפרשת ואתחנן, הרי שהאדם הוא זה שמצייר לעצמו את העולם שמסביבו על פי רצונו האישי.

ה'רצון' הוא הדרך בה האדם חש את האני העצמאי שלו, ואת היכולת שלו לבחור באופן חופשי ככל שיעלה על דעתו ללא שום משפיע חיצוני. כל רצון שהאדם מתאר מוכרח להוות המשך למילה 'אני' - 'אני רוצה', המתואר בספרי החסידות³ כ'אני אמלוק'⁴.

אין דבר העומד בפני הרצון

התכונה המהותית ביותר של התודעה האנושית, המשמשת גם בתור החוליה הראשונית המגלגלת אתריה על מחשבה רגש או התנהגות המתקיימים על ידי האדם, היא הרצון.

כל מה שרק האדם עושה, מרגיש או חושב, הרי זה מפני שלפניו כן הוא 'רצה' וחפץ בכך. הרצון הוא המניע הראשוני של האדם, כך שכל מה שרק הוא חושב - לא משנה ביחס למה - הרי זה מפני שכך הוא רוצה ואובה לחשוב.

כמו כן, ידוע הוא הפתגם "אין דבר העומד בפני הרצון"

וכן מוזכר גם בספר 'שפת אמת' על עץ חיים (שער ו' פ"ה) לרבי אליהו משען זצ"ל שחי לאחר תקופת תלמידי הבעש"ט בתקופת הרש"ש.

וראה משי"כ בספה"ק באר מים חיים (פר ויקרא פ"א): ועל כן נקרא אדם שם מ"ה לומר כי זה עיקר שכלו ועבודתו להבין מה הוא ועבודתו וכל אשר לו והוא תיקון השבירה שהיה בשביל שכל אחד אמר אני אמלוק כנודע, והוא בחינת הגבחות המרה כלענה שכל אחד רוצה להתנשאות ולמלוך על מי שתחתיו במדרגה או השווה לו לומר אני אמלוק והוא ח"ו תכלית השבירה וההרסה בכל מכלל. ותיקון העולם הוא שם מ"ה החדש שכל אחד אומר מה אני ומה חיי הבל וריק כי זה הוא הנקרא אדם השלם חושבן מ"ה.

וכ"כ בספה"ק עבודת ישראל (פר בא) זול"ק: כי מהידוע שבשעת הבריאה יצאו ז"ן מלכין דמיתו ומלך הח' הדר המתקנם. פירוש הענין שיצאו המדות ברצונו שיהיה להם רצון לומר אני אמלוק ונפלו ונשברו עד שהמלך הדר בחינת מה החדש שמתסכל כל דבר שהוא כאן ואחזנו מה לפני בורא כל וזה הוא התיקון. ולא תאמר ח"ו כי המלכין דמיתו והקליפות הם דבר נפרד ויצאו ברצונם ח"ו, כי גם זה שהם יצאו ברצונו הפשוט הבלתי מושג וגלוי וידוע לפניו השבירה והתיקון על ידי התורה והמצוות כי רצה להתענג כביכול על ידי זרע אברהם יצחק יעקב בדרך בחירה ושכר ועונש.

וכ"כ ב"כ בספה"ק תפארת שלמה (פרשת מקץ) בה"ל: כי ענין ההתנשאות הוא כח"י שבירת הכלים אני אמלוק. אבל באמת ה' ימלך לעולם ועד כנזכר לעיל (עבודת א. סא) לך ה המלוכה.

⁴ המלכות היא הביטוי וההופעה החיצונית, וכן הרצון הוא המניע של האדם לצאת מהאני הפנימי שלו לעבר החוץ.

¹ כפי שהובא בספה"ק שם משמואל (פר צו, ושבת הגדול שנת תרי"ג) זול"ק: אך ידוע שאין לך דבר העומד בפני הרצון, ואם הרצון הוא חזק ואיתן הוא מפקד הרים ומשבר סלעים, אבל דא עקא שהעבירות מקררין את הרצון. עוד כתב שם (פר תרומה, שנת תרי"ב) זול"ק: וזה שהשיבו הקב"ה שהכל תלוי ברצון ואין לך דבר העומד בפני הרצון, וכל אחד מישראל יכול להגיע עד למעלה היותר גבוהה, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ה מה תשובה ח"ב) כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו וכו'.

² תרומה דף קטב ע"ב.

³ לשון זה מוזכר לראשונה בפירושו הרמ"ז (עמ 982) על זוה"ק (דף קטט ע"ב) זול"ל: ליה אמר שעוצם ועוץ שלו הוא מן החכמה שהיא הגוברת על כל הכחות, ומהו נמשך שאפילו בהיותו בחינת התשות כח רב חילו בשיורי הרשימו שנשאר בו לעמוד ולהתגבר על משנאיו, מפני ששורשו בקדושה והוא נכנע לעליון ומושפע ממנו ולא יגרע עיניו מהשיגו בו, ולכן גדול כחו תמיד ממלך זקן וכו' שהוא תמיד מתקשה במלכותו לומר אני אמלוק ואין יראה ה' על פניו ואין לו תוספת עצמי, כי מה שמתגבר בעוונות האדם הוא מיקרי כי סופו להתרוקן כאשר יקרה תמיד, ובסוד (קוללת ט) אשר שלט האדם באדם לרע לו, והוא לא ידע לאזדהרה, ולהבין איך עשור וגניבתו ניצוצות הקדש הוא לרעתו, וטעמו כי שורשו מאינה מלכין קדמאין שכל אחד היה מתנשא לאמר אני אמלוק ולא לקחו מוסר זה מזה בראותם מאי דהוה וימלך וימת, עד בוא מלך הדר שאו מה שהיה רשות הרבים כל אחד לעצמו נתקן ונעשה רשות היחיד מיוחד כל הפרצוף באבריו הראשים משפיעים והאחרים ומכילים ונכנעים לגבוהים עליהם, ומבחינה זו הוא מט"ט בעל ו"ק מסודרים במתקלא והוא נכנע לעולם העליון ומתחדש בהשפעה הנמשכת לו הכל לפי הזכות.

אמונה, תענוג, רגש

כאמור, תחילת ההתליך של כל פעולה, רגש, או מחשבה, המתבצעת על ידי בן-תמותה - האדם - היא בספירת ה'כתר' המסמלת את חלק ה'תת-מודע' שבמחו האנושי שבה קיים ה'רצון'⁵. לספירת ה'כתר', כידוע, ישנם 'ג' רישין: 'אמונה', 'תענוג' ו'רצון'⁶.

כלומר, בראשונה האדם מקבל תיאוריה מסוימת כאמת מוחלטת - 'אמונה', לאחר מכן אמורה להיוולד במוחו דמיון של 'תענוג' והנאה הנובעת מאמינותה של אמונה זו, כאשר

דימוי זה מייצר אצלו 'רצון' ומניע לפעול על מנת לתת לכך ביטוי או כדי להשיג זאת.

שלושה אלו מכונים בספרי הקבלה - ולאחריהם בספרי החסידות: 'רישא דלא אתיידע', 'עתיק יומין' ו'אריך אפין', ונסה להסביר אותם כפי שהם משתקפים במערכת הנפש של האדם הנבוא 'בצלם אלוקים' שהרי 'מבשרי אחזה א-לוה'⁷.

רישא דלא אתיידע

'רישא דלא אתיידע' פירושו ראשון שלא ניתן לדעת אותו⁸,

⁵ לשם 'כתר' ישנם ארבע משמעויות.

א. לפי הרמ"ק (פרד"ס שער ערכי הכינויים ערך כתר) והגאונים, פירושו המילולי של ה'כתר' הוא מלשון המתנה וחיכוך, כמו שכתוב באיוב (לו ב) "כתר לי זעיר" שפירושו: חכה לי קצת, ולכן ספירה זו נקראת 'כתר' מלשון אל תחשוב בספירה זו אלא המתן עד שהיא תתפשט ותתפתח ושם תוכל להשיגה.

ב. לפי רש"י על הפסוק הנ"ל - וכפי שמוכיח מתרגום יונתן (ישעיה מב ד) - 'כתר' הוא מלשון 'הוחל כלומר, ליחיל ולקוות, כי הדך היחידה להתחבר אל הכתר היא ע"י התקווה והציפיה.

ג. עוד מביא הרמ"ק פירוש נוסף, לפיו 'כתר' פירושו כתר ועטרה שבראש האדם כי "כמו שהכתר ראש לכל לבושי הגוף כן מדה זו ראש לכל האצילות".

ד. עוד הוא מביא פירוש שלפיו כתר הוא מלשון הכתרה וסיבוב, וכמו שכתוב (חבקוק א ד) "רשע מכתיר את הצדיק", כי הכתר מסבב את כל האצילות ואכמ"ל (וראה ע"ז ראה במאמר "בשעה שהקדישו לאדמור" מליובאוויטש - תער"ב ובגיליון לספרת חקת).

⁶ הרצון והתענוג הם שתי מדרגות בכתר, עולם התענוג הוא פנימיות הכתר, והרצון העליון הוא חיצוניותו. חיצוניות הכתר הוא הדבר שאותו רוצים, ואילו פנימיות הרצון הוא הסיבה שבגללה רוצים. האמונה לעומתם היא כנעלה, במופשט, במה שלא קיים כלל במציאות הנחווית, והיא נמצאת למעלה בכתר.

הרועה להתעקש בעניין התענוג והרצון, יכול ללמוד את המאמרים הבאים של הרשב"ב מליובאוויטש ז"ל ע. ד"ה ויאמר גוי לך - תרס"ו; ד"ה כי ידעתי - תרס"ג, ד"ה דרשו ה' בהמצאו - תרע"ב (רוצה לקבלם בקבוץ מסודר שלח לנו אימייל).

⁷ איוב יט כו. וראה בעש"ט עה"ת פר' בראשית אות סא; פר' נח אות א-ב.

⁸ כמבואר בספ"ק אהוב ישראל להרה"ק מאפסא ז"ל ע. פרשת זכור ופירוש וול"ק: דהנה ידוע דאית רישא דלא אתיידע והוא קוצו של יו"ד. ומשם בא ע"י שביל דקיק לבחי' חכמה עילאה קדישא שהוא בחי' יו"ד. ומשם בא לאות ה' עילאה שהוא בינה. והוא עלמא דקיימא לשאלה. על דרך משל כשארם לומד ואינו מבין איזה דבר. ומתאום יבוא לו השכל והוא בחי' רישא דלא אתיידע. ובא לו ע"י שביל דקיק ומצטייר בשכלו והוא בחי' חכמה ועי"ז יכול להבין הדבר והוא בחי' בינה. והנה השביל דקיק

הוא נקרא יסוד אב"א ומשם נתגלה השפע וכל נהורין ועילאין. והוא הו"ה בניקוד פתח. כמבואר במקום אחר.

וראה בספ"ק עבודת ישראל (פרשת זכור) שכתב וול"ק: ידוע מהזוה"ק תלת רישין דא לעילא מן דא ודא לכו מן דא. פירוש אמיתת מציאותו נעלם מכל מין נבוא כמ"ש בספר יצירה אם רץ לכך שוב לאחורך והוא הנקרא רישא דלא אתיידע. ופירוש רישא הוא שכל, היינו שיוכלו הנבואים לעבדו ולהמליכו ויבנו בשכל זה שאי אפשר להשיגו כידוע שבחינת מלכות מעולם עליון הם בחינת רישין לעולם התחתון, דהיינו כתר חכמה ובינה וביניהם זו נקרא דור זורים דור חד הוא כתר. וזורים תרין הם חכמה ובינה.

וראה עוד מש"כ בספ"ק חסד לאברהם (ליקוטין ראש השנה) ומחכמה נפקת כל הברכות והחסדים. כי החכמה מאין תמצא (איוב ב, כ). כי חכמה נמשך מרישא דאין שהוא רישא דלא אתיידע הנכללת בפרצוף דאריך שמתפשטת אורה ושפעה על חכמה שהוא אבא, ומחמת שמקבלת שפעה ואורה מרישא דאין, כתוב אצלה (קהלת ג, ב) והחכמה תחיה בעליה.

כי זה ידוע למי שיודע שכל דבר שבא לכלל "יש" הו"ה"ה מוכרח להיות מקודם אין ואפס, כמו הגרעין שזורעין להצמיח מוכרח להיות מקודם נרקב ונתבטל, וע"י זה יכול להגיע לכלל הו"ה"ה ויש להיות נצמה, וכמו שכתבו המקובלים פושט צורה ולבוש צורה, כי על כל דבר אין ואפס אי אפשר לדינים להיות נאחזים שם, כי אין להם במה לאחוז, ולכן מדת החכמה היא הרמזים גמורים ופשוטים מחמת שמקבלת שפעה מאין, ולכן מרוממת על הו"ה"ה שהיא נקודה דקה מן הדקה, כי אפילו ניקוד דק ביותר הוא ג"כ יו"ד שהוא קרוב לאין, ששרשה ומקורה מרישא דאין.

וכתב הרה"ק מליובלין ז"ל ע. בספ"ק דובר צדק (אות ו) וול"ק: והוא שאמרו (עירובין סח) מלא וידוע לפני מי שאמר והיה העולם. כידוע דברי האריז"ל על ברוך שאמר והיה העולם הוא רישא דלא אתיידע. פירוש ראשית ומקור המחשבה שה אינו דבר ונגלה כי המחשבה כבר יש לה תפיסה מה במוח והיא נפרדת מן עצם המחשב והרי היא נגלית ונדועת להמחשב אבל מקור המוליד המחשבה וראשיתה דבר זה אינו נגלה ונדוע כלל כי הוא כמו ממוצע בין עצם המחשב ובין הפרד ממנו שהיא המחשבה והוא כמו סוף המאציל ומחשב וראשית הנאצל. ועל ראשית המחשבה הוא בבריאת העולם (דענין זו המחשבה והפעולה הוא הכוללת כל שמוותיו ומבין ותוארו וכל מעשה בראשית ומעשה מרכבה שהיא רק מצד הבריאה כדונן) נאמר הלשון שאמר והיה העולם. כי בדבר ה' שמים נעשו ודיבור הוא בקול כמו שמוכח בזהר (ח"ג רכ"ז ע"ב) והוא העשייה. מה שאין כן אמירה בלחשיה והוא ראשית ומקור המחשבה שהמחשב כבר היא בגלוי על כל פנים למחשב אבל בלחשיה

מספר עצום של אמונות שיש לנו, שאף לא אחת מהם מוכחת בעליל. ה'מדע' כולו בנוי על סדר וחוקיות, סיבות ותוצאות, כשלוקימם של אלו לא קיימת שום הוכחה, אלא שכך נוח יותר למחשבה האנושית לחשוב, ורק על הנחות ואמונות אלו הוא מסוגל להשתית את חייו.²

האמונה הראשונה שנוצרת אצל האדם היא בעצם דבר קיומו האישי - הזהות האישית שלו, כשזו מייצרת מסביבו את

שהרי לאדם ישנו מספר רב של אמונות, כשבבסיסם עומדת אמונה אחת המתקבלת בתודעת האדם כאמת מוחלטת, והיא מתפצלת ובונה מעליה משפטים וטיעונים רבים, באמצעות שלוש תהליכים שעוזרים יחד ובו זמנית: השמטה,⁹ עיוות¹⁰ והכללה,¹¹ בעוד שאמונת הבסיס שעליה מורכבות כולם אינה ניתנת להוכחה.

אם ניקח כל מידע שאנו 'יודעים' ומקבלים כ'עובדה', ננתח אותו, ונפרק אותו לשברים זעזעריים, ניווכח כי הוא בנוי

לאמונות השפעה נורולוגית ישירה על גופנו, כך שניתן להבין את הקשר בין אמונות להחלמה ולבריאות. אדם המאמין עמוקות שהוא לוקה במחלה קשה, יארגן את חייו סביב אמונה זו ובאופן לא מודע יקבל החלטות המשקפות את אמונתו. לעומת זאת, אדם המאמין כי מחלתו היא זמנית וניתנת לריפוי, יבצע בהחלט החלטות מסוג שונה לגמרי.

אמונה או תפילה נושאות בחובן סיכוי טוב יותר להחלמה בהשוואה לחולה שאינו מאמין, וכפי שהאריך הרמב"ן בפירושו (ויקרא פרק כ) וזה לשונו בהרחבה: והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג עינים בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם מים, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרפו לרופא ולהשתמר בדרך מרמי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כ) כי אני ה' רופאך. וכן הו' הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עון שיחילו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, ענין חזקיהו בחלתו (מ"ב ב ג), ואמר הכתוב (דברים טו כ) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, אילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האטם רק בעבור שלא דרש השם, אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוגי מצה בחג המצות כי אם חמץ.

אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי צדק השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסיתויה מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו.

וכך אמרו (ברכות סד כ) כל עשרין ותרתינן שנין דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לכתיבה לא קרא, והמשל להם (במדבר"ו ט א) תרעא דלא פתיח למצואת פתיח לאסיא. והוא מאמרם (ברכות ט א) שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, אילו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברוצן ה'; אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרי הטבעים.

וזו היא כוונתם באמרם (שם) ורפא ירפא מאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו, לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא לכל בשר, שכבר נהגו. וכן על האנשים הנצמם שהכו זה את זה באבן או באגרוף (שמות כא יח) יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים, כאשר אמרה (דברים טו יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, מדעתו שכן יהיה. אבל ברצות השם דרכי איש אין לו עסק ברופאים. עכ"ל.

יש כמה וכמה דעות בעניין זה ואין כאן המקום להרחיב בהן.

גמורה שאינו משימם גם לאזניו היא רישא דלא אתיידע שנקרא דלא ידע ולא אתיידע כיוע.

ועל ידי החזרת הדברים למקור הזה רצה לומר שיתברר כל כך בירור גמור אחרות ה' יתברך שאינו נפרד אף נגדו פרידת המחשבה מן המחשבה רק ביחוד עצם יחידו רישא דמחשבה הו'. שהיא ראשית הצמצום שהמחשבה עצמה כבר היא בגבול אבל כאשר יבוא להשיג השגה ברורה כל כך עד שכל העולם כולו אצלו מיוחד גם נכשיו כפי מה שהיה במקור ראשית המחשבה. אז הוא בלתי גבול כלל רק מעודד לצאת בגבולים בלתי ידועים לאותו מקור המחשבה עדיין ולהמקור וראשית המחשבה אין נפקא מינה אם לאמר על טהור טמא או להיפך. מצד בירור אמיתית היחוד על דרך הזה, הרי כל מה שנשעה הכל הוא מיוחד לגמרי ואין שום דבר יוצא מגבולין של ה' יתברך דברים אלו ארוכין במקומן בס"ד.

⁹ 'השמטה': פירושה התעלמות מפרטים הנראים כמויתרים. ישנם חמישה סוגים עיקריים של השמטות: א. השמטה פשוטה. ב. השמטה השוואתית. ג. התייחסות שאינה ספציפית. ד. פעלים מופשטים. ה. הצהרה ללא מקור.

¹⁰ 'עיוות': פירושו שינוי או שיבוש של הנתונים שנקלטו באמצעות החושים, כך שבסופו של דבר הם נחווים באופן שמתאים לתפיסת העולם שלנו. ישנם חמישה סוגים עיקריים של עיוותים: א. סיבה ותוצאה. ב. הנחות מראש. ג. קריאת מחשבות. ד. שויון מורכב. ה. נומינליזציות (Nominalizations).

¹¹ 'הכללה': פירושה העברה או השלכה של מידע שנלמד במסגרת אחת אל תוך מסגרת אחרת. ישנם שתי סוגים של הכללות: א. כמויות אוניברסליות. ב. מילות הכרח.

¹² האמונות 'ממוקמות' במוח האמצעי, במערכת הלימבית (limbic System) והיפotalamus (Hypothalamus). המערכת הלימבית קשורה לרגשות ולזיכרון והיפotalamus כמו"כ היא משמשת ליצירת אינטגרציה של מידע המגיע מה'קורטקס' - המוח הקדמי, ומוססת את הפעולה האוטומטית של העצבים (הוא אחראית על השליטה האוטומטית בפעולות הגוף הבסיסיות). קצב הלב מספיקריות הגוף, הרחבת האישונים ועוד).

מאחר ואמונות נוצרות בעומק מבנה המוח, הן יוצרות מצב גופני עמוק ובסיסי ומביאות להפעלה תגובת לא מודעות, למעשה, אחת הדרכים שבהן אנחנו יודעים שיש לנו אמונה כלשהי היא היווצרותה של תגובה פיזיולוגית בלתי רצונית כמו למשל: 'הלב פועם בעוצמה'; 'הדם רותח', או שהעור מצטמרר. כך גם פועל הפוליגרף בבואו לגלות מתי אדם 'משקר': אנשים מגיבים פיזיולוגית באופן שונה, כשהם מלאים במה שהם אומרים ובאופן שונה כשהם מקריאים טקסט סתמי ובוודאי כשהם ממש משקרים.

קיומם של ישויות ומציאויות נוספות השוות ודומות לו ברוב זה או אחר - דומם, צומח, חי או מדבר.

אמנה זו היא הנקראת 'רישא דלא אתיידע', כי אין האדם יכול להכיר את וודאותו בה, וממנה משתלשלת נקודת ה'רצון' שמעל הידיעה שב'חכמה' המתפתחת על ידי הבינה, המהווה גם מקור לבחירה החופשית שלמעלה מטעם ודעת, שהרי 'אין טעם ברצון' כמובא בספרי החסידות¹³, ובפרט בספה"ק 'בני יששכר'¹⁴.

עתיק יומין

'עתיק יומין' הוא השלב השני שב'כתר', והוא מתאר את ציור ודימוי השעשועים והתענוגים שאמורים להיווצר מהאמונה שלו אודות קיומם של ישויות נוספות בעלות בחירה חופשית מלבד ישותו העצמית.

וראה בספר 'דרש טוב'¹⁵ שהעתיק מספה"ק 'דברי חיים' מה שהביא בשם רבינו הבעל שם טוב זיע"א בזה הלשון:

"ראיתי בספר כתב יד בשם הבעל שם טוב, דבורא כל עלמין פינה אורו יתברך ושאר רשימו, והוא רק יו"ד, נקודה, ונקראת עשרה, כתר מלכות, ומהם נתהוו בראים בעלי גבול שהוא לכאורה נגד רצונו, דרצונו להיות התפשטות מלכותו וכבודו, והסילוק היה להסתיר, אך רצונו יתברך שיהיה בחירה ורצון, והיודע ומבין באמת, יראה, שכביכול בבחינת הסילוק גזוז הרצון שיהיה בחירה ורצון ולעשות טוב, וכזה ממש הוא בביראה בפועל בזה העולם, הנה נסתה הטוב, ומתפתים לעשות רצון החומר, ונקרא להט החרב המתהפכת, וזה תכלית הבריאה כנראה בהשקפה ראשונה, אבל בהבנה היטב יראה שהתכלית הוא שבעל הבחירה ורצון יהפוך לעליון, לעשות רק על פי התורה הקדושה, ואז יכנע הרע ויתהפך לטוב ויתגלה האור סילוק קדושה דמעיקרא, וזאת נקרא גילוי עתיק, שנעתק

ואוהב וחושק בלא שום טעם גלוי בלבו, ומכל מקום באמת ודאי יש סיבה וטעם אלא שנעלם.

וכך אהבת ה' יתברך לישראל אף על פי שאין נראה טעם וכמו שנאמר (מלאכי א, ב) ואמרתם במה אהבתנו, שהרי אפילו יעשו מה שיעשו לא יעזבם בראי אוביהם, וביד חזקה וגו' אמלך עליכם ועשיתי אשר בחוקי תלכו (יחזקאל כ"ו, כ"ז), ולא עשה כן לכל גוי רק גזירת הכתוב הוא וחוקה שחשק לעצמו, וכמו שכתב על עצמו (מלאכי א, ג) ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי בלי שום טענה וטעם, אפילו זה יעשה כל טוב למראית עין וזה להיפק, הדאדם יראה לעינים ולפעולה הגלית ומדות המתגלים מצד התפשטותם, וה' יראה ללבב שממנו תוצאות חיים ומקור המדות והמעשים כולם הנמשכים מהתגלות לבו, ונוכעים ממעמקי הלב הנעלם מעין האדם עצמו גם כן רק גלוי לפניו ה' יתברך בחון לבות, וה' יתברך העדיף על פי נביאיו הדוא לבן של ישראל, היינו דמעמקי לבם דבוק באלקים חיים וכמו שנאמר (דברי הימים - א כ"ט, י"ד) כי ממך הכל מייך נתנו לך, וכמו שמובא (זוהר ח"ב ע"ג) דאורייתא וקודשא בריך הוא וישראל כולא ח"ד.

¹⁴ ראה לדוגמה מה שכתב (מאמרי חדש תשרי, מאמר ו) ז"ל: "והנה כשישראל עושין בעולם הזה דבר מעשי (להשי"ו) ברצון אזי כביכול מעוררים הרצון העליון וישראל עלו במחשבה, מחשבה היא חכמה, וישראל עלו במחשבה נתעלו למעלה מן המחשבה שהוא הרצון מבלי טעם, כשאלה ברצונו ית"ש לברוא העולם וישראל עלו במחשבה, בראשית ברא אלקים, כשביל ישראל שנקרא ראשית, הם עלו במחשבה כ"ל שהוא הרצון ואין טעם ברצון, והנה כשישראל מעוררים על ידי מעשיהם הרצון אין לבקש טעם למה הוא ית"ש מתחסד עמה לחשיעם ולגאלם כיון שהם ברצון ואין טעם ברצון, וזהו שדרשו במדרש בחוק יוסל את הגורל ומי"י כל משפטו [משלי טז] לך זה גורלו של יום הכפורים [ב"ר פ"א ח' ב], הן הדבר כ"ל, ועל ידי זה נסתמים כל פיות המקטריגים כי אין שאלה ואין תשובה ואין לבקש טעם, כל זה הבנתי מדברי הרב הנ"ל בקצת תוספת ביאור שכתבתי לך פע"י דברי המדרש הנ"ל.

¹⁵ בענין הרצון מאמר ב'.

¹³ כמובאר בספה"ק עבודת ישראל (פר בלק) וז"ל: "ואמת שבזה הרצון נלאו כל המקורים ונבוכו כל הרעיונות, ורז"ל אמרו האי תכרא עילאה אוכם הוא לגבי עילת העולות, לכן כתוב (תהלים י"ג) ישת חשך סתריו, מצד שאין כח בשום נברא להשיג באיזה אופן עלה ברצונו יתברך ונתה ידוע שכל דבר כלול מתלת דרגין, שורש יציאתו, ועצמות הווייתו, והממוצע שבניהם, והם הג' רישין שאמרו באיזרא קדישא ורישא דאין" היא הממוצעת. כ"י האי מורה על שורש יציאתו מאין סוף, והי על עצמותו, והנ על ההתפשטות, וז"ש בזה"ק פריסא אתפרס על יציאתו ית"ו כביכול מעצמותו אין סוף להעלות ברצונו לברא העולמות. נמצא כשנקרא האין סוף רישא דלא אתיידע, כינו אותו יתברך בשם רישא גם בעצמותו אין סוף, ע"ש כי שם הוא דיוקן הנקרא ישראל. למשל באחד שיש לו מחשבתו להוליד בן ומצירי בשכלו לישא אשה ולהוליד, נמצא הן קדם במחשבתו קודם כל עשיית הפעולה, ועדיין לא נקרא אז בשם אב. כן כביכול זו התנהגה על פי בני ישראל אשר בן נתפאר קדם בשרשו, וזהו הראש לכל הצורים.

וראה מה דאיתא בספה"ק זרע קודש להרה"ק מרופשיץ ז"ע" (פר בחוקית) וז"ל: "וכל הענין הוא, שחוקים שהם בלי טעם רק כענין רצון, רצון אין להשיג שאין טעם ברצון כי יש רצון בלי טעם, על ידי זה מעוררים רצון העליון להטיב לנו גם כן בלי טעם, רק נפשו אוותה ויעש (איוב כ"ג, ו) וזה שנאמר (תהלים ס"ט, ד') ואני תפלת לך ה' עת רצון, שזאת תפלתנו לעורר רצון העליון, אלהים ברב חסדך, שעל ידי זה נמתק גבורות אלהים בתסידים.

אמנם ראה בספה"ק מחשבות חרוץ (אות ד') להרה"ק מלובלין ז"ע, שמדבריו משמע שבאמת יש כן טעם לכל רצון אלא שלפעמים אינו גלוי, וז"ל: "וזהו מדת ה' יתברך וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו כדאי והגון (בכ"ת ד, ד), דמי שאין לו משלו נותן לו מאוצר מתנת חנם הגדול יותר, ואף על פי שה' יתברך נקרא אוהב משפט והכל במשפט, אבל באמת גם זה במשפט אף על פי שנקרא חוקה בעולם הזה, כמו שיש בתורה חוקים ללא נגלה טעמם ובאמת גם הם מכלל משפטי ה' שיש בהם טעם לשבח אלא שנעלם בעולם הזה והתורה היא מדה הנהגתו יתברך בכל העולמות ובכל הדורות, והוא כענין שאין טעם ברצון, מה שאדם רוצה איזה דבר

בראשית הבריאה שיהיה בחירה, וכשכובש יצרו אז נתגלה הטוב, כן תורף דברי הקדוש הנ"ל.

הכינוי 'עתיק יומין' הוא מלשון העתקה והעברה - 'ויעתק משם ההרה'¹⁶, דהיינו שה'עצמי' מעתיק את האני' הייחודי שלו, ומייצר בדמיונו שכפול של ה'זוה' שלו, כאילו קיים מסביבו 'חורף', מה שמהווה אצלו תענוג ושעשוע כתוצאה מהיחסים המתקיימים בינו למה שקורה מבחוץ.

ומובא בספה"ק י"טב לב'¹⁷, כי זהו ה'רצון הפשוט' המובא בכתבי הארז"ל - 'כשעלה ברצונו יתברך שמו לברוא את העולם וכו'' - שהעתיק הבורא את עצמו - כביכול - ממקום אחד למשנהו על מנת לברוא את העולמות, כי רצון ותענוג זה

הוא אכן 'פשוט' ללא כל טעם וסיבה.

כלומר, על מנת לברוא את העולם העתיק הבורא את עצמו - 'ויעתק צור ממקומו'¹⁸ - מלהיות 'שלם בתכלית השלימות' ויצר בעצמו הגבלה על מנת לייצר דימוי של נבראים המורכבים בשבע המידות שהם 'ששת ימי בראשית', כל שיהיו לו שעשועים מהדמיון הזה¹⁹ בבחינת 'שעשוע המלך בעצמותו'²⁰, וכמובא בספר 'לימודי אצילות' למקובל רבי ישראל סרוג ז"ע²¹ שכל העולם אינו אלא ההשלכה מכך שה'אין סוף יתברך שמו היה מתנועע בעצמו, ומבהיק ומבריק בהעיגול, מתוכו אל תוכו, ואותו הנענוע נקרא שעשוע, שעשוע מחלקי עצמו אל עצמו".

²⁰ כפי שבמאר הרה"ק היצמח צדק מליובאוויטש ז"ע בספה"ק דרך מצוותין (מפת ודיו ותשובה) וז"ל: **והנה בחי' עתיק יומין הוא בחי' תענוג העליון שעשוע המלך בעצמותו** והוא בחי' תחתונה שבמאציל שאינו עדיין שרש להתהוות נאצלים וזהו פני עתיק ל' המעתיק הרים (איוב ט"ה) **שנתק ונבדל מיומי עילאי' דאצוי' שהם מקור העולמות** כמ"ש ששת ימים עשה ה' את השמים כי (שמות כ' י"א) אך מ"מ מתלבש ממנו הארה בבחי' א"א להיות מתענוג ורוצה בהתהוות עלמין דבי"ע והוא הנקי שרש הנאצלים וזהו פני שני בבלת עתיק מל' מעתיק מספר לספר שהוא בחי' המשכת דבר מה.

²¹ ראה מה שכתב בספר לימודי אצילות להרי' סרוג ז"ל, והוא מובא ג"כ בכתבי תלמידו בספר עמק המלך (שער א פ"ב) וז"ל: **ומרוב השמחה שחשב בהצדיקים. היה משתעשע ומתענוג אין יתיה לו עם קדוש, ומזאת התנועה נולדה כח דכח של הדין**, היינו קימוץ האותיות, אשר נולדו מן הנקודות שברשומי הנשאר בתוך העיגול, כי כל אות ואות יש לו גבול על הניי. וכדי לשבר את האון אמשול לך משל, המבדיל כמה הבדלות, האדם הגשמי כשיש לו איהו שמחה, או יחשוב שיבוא לידו ריוח גדול, הוא

משתעשע בעצמו, ושוחק בינו לבין עצמו, ומרוב השמחה מתנועע בו. כן כביכול בעל הרצון יתברך שמו לעד, צפה וראה שאלו העולמות שהיה משער להאמץ, היה צריך בהם דין, כדי לתת שכר ונושג, ואלו לא היה משתעשע לא היה מקום לדין, ואפילו לחקיקה שחקק בעצמותו, לא היה לה מקום, דהיינו הכדור הראוי להעמיד בו כל העולמות, מפני שהוא דין לגבי האין סוף. ומפני זה נשתעשע, שהוא כמו המים או האש כשהרוח נושב בהם, והמים או האש מתנועעים ומתלהטים כבדק לעיינו, ומבהיקין ומבריקין אנה ואנה, כן אין סוף יתברך שמו היה מתנועע בעצמו, ומבהיק ומבריק בהעיגול, מתוכו אל תוכו, ואותו הנענוע נקרא שעשוע. ומאותו השעשוע מחלקי עצמו אל עצמו, נולד ממנו כח שיעור החקיקה של האותיות היא התורה, הנמצאת בכח גנוז, בהאלפא ביתו.

וראה עוד ב'שפתי צדיק' (פר בלק) שכתב וז"ל: **שמעתי מפ"ק זקניי (הרי"ם מגור) ז"ל בשם רבו ר' בונם ז"ל, שצריכים לייגע להבין הוה אמינא דגמרא, שזוהו חיות עוה"ז שגם כן רק הוה אמינא.**

¹⁶ בראשית יב ח.

¹⁷ וזה לשון קדשו (פרשת מקץ): אבל בסבא הוא עתיק הכל תליא ברצונו יתברך בלא טעם, כי אין טעם ברצון. וזה בעתיקא תליא כלא, היינו בבחינת עתיק, בחינת רצון העליון בלא טעם, ע"כ דבריו, והוא התגלות רצון שעליה אמרו (עץ חיים שער הכללים רפ"א) **כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם. היינו רצון הפשוט בלא טעם**, כי אם צדקת מה נתן לו (איוב ל"ד ז), ולכן נקרא בחינת עתיק, שבלתי אפשר להשיג כוונת הרצון למה רצה כך, כנודע ומבואר בספרים.

¹⁸ איוב י"ח ד.

וכמש"כ בספה"ק קדושת לוי להרה"ק מברדיטשוב ז"ע (מסכת אבות) בזה"ל: **מה שהעולמות מסתכלים ומשיגים באין וזוהו האין השם יתברך מגלה אלהותו יתברך. וזה החנינה מה שהשם יתברך מגלה בו אלהותו נקרא עתיק יומין. עתיק, מלשון הספוק ויעתק צור ממקומו, זה העין ימין של האדם רומז בו מה שהעולמות אחר כך חוזרים לעצמותם והמשכיל מלמד ולומד לזה השכל עצמו שישגי את מה שמשגי כשסתכל בהאין".**

¹⁹ כפי שבמאר המגיד ממעזריטש ז"ע א"א בספה"ק מגיד דבריו ליעקב וי' לה ע"א) בזה"ל: **והנה הכל נבנה בשביל ישראל, שהקב"ה הסתכל בשעשועים שיהיה לו מישראל, וברא בשבילם הכל נעשה כי מקבל ממנו וזה נקי ישיבה עלמא דנוק. וזה ועתיק יומין יתיב, שהעתיק עצמו ליומין לשבעת ימי בראשית, יתיב מנח שרצה לקבל שעשועים.**

וראה מש"כ בספה"ק תולדות אהרן להרה"ק מזיטומיר ז"ע (פר וריא) בזה"ל: **הוא נקרא 'עתיק יומין', שמעתי מאמור' הרב הגאון שעתיק יומין הוא שהאורות של הבורא ב"ה שבאים ונעתקין בימים, נמצא היומין הם שבעה ושבעה, ע"ד שנאמר (וכ"ר ד. ב) שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה, והמשכיל יבין.**

עוד איתא שם (פרשת צו): **והבהירות היורדים ב"ט הוא ע"י י"ג מדות והם תיקונא דיקנא שהם חסדים ורחמים גדולים, והם עתיק יומין, שבהירות הבורא נעתקים ליומין.**

'עתיק' הוא עצם הדימוי של התענוג עוד בטרם הרצון לממש אותו בפועל, ולכן הוא למעלה מן הזמן והתחלוקת.²²

כמו כן, 'עתיק יומין' הוא מקור הרחמים המתגלים ב'אריך אנפין',²³ ולכן כאשר בני ישראל מעוררים מקום נשגב זה שהוא בבחינת 'ימי קדם' [תרגום לעתיק יומין] בודאי שאין מקום לשום רע, אלא הכול רק רחמים וחסדים, וכפי שכתוב²⁴ 'ועתיק יומין יתב לבושה כתלג חור', כלומר, ש'עתיק' מתלבש ומופיע

באמצעות מידת ה'חסד' הנרמז בצבע לב²⁵.

אריך אנפין

'אריך אנפין' הינו השלב השלישי שב'כתר', כשהוא בעצם נותן ביטוי לאמונה ולתענוג²⁶, הוא מביא אותם מן ההעלם אל הגילוי, מן ה'אין' המוחלט אל ה'יש', כי הוא כבר חפץ 'רוצה' לממש את ה'אמונה' וה'תענוג' שלו²⁷, אולם אף בו אין השגה והבנה²⁸ אלא כך האני' חש שהוא רוצה, בבחינת 'יחידה'

פי כל המסטינים והמקסריגים, והבן.

²⁶ כמובא בספ"ק חסד לאברהם (ליקוטי ראש השנה) ז"ל: והנה בעת ההוא בעת בריאה של אדם ישר, הוצרך להחליט שני ראשין רישא דלא אתיידע ודעתיק בפרצוף דאריך, שמחמת ריבוי האור של הכתר נעשה שני ראשין הנ"ל להיות בסוף הצימומים שיוכלו הכלים לקבלו. ורישא דלא אתיידע, הוא ברוא דאין המכונה בשם רישא דאין, והפרצוף דאריך מלביש התרי ראשין הנ"ל כדי להתעטף ולהתעבות אורם כדי שיוכלו הכלים לקבלו כנ"ל אך לא כולם רק מקצתם כידוע למי שידוע ומחמת זה נבנו כל העולמות העליונים להיות נקרא בריאת העולמות עד עולם התחתון הזה, מה שלא היה יכול מקודם להיות כך קודם התלבשות שני ראשין הנ"ל בפרצוף דאריך המלובשים מקצתם. נמצא מחמת התלבשותם בפרצוף דאריך, שמחמת זה היו הכלים יכולים לקבל אורם אחר כן להיות קיום העולמות, נקראים ע"ש ארוך טוב, כי כך הוא טוב בסוד בריאת העולמות להיות טוב וישר.

²⁷ כמש"כ בספ"ק דברי חיים (פר תרומה) ז"ל: כמבואר בספרי הקדושים דרצון השם ב"ה ו"ש נקרא אריך אנפין, והוא בבחינת מציעות בין אין המוחלט לבין יש כידוע, וזה נקרא ספירת מקורות, שהם מבחינת אין לבחינת יש.

וכן כתב ג"כ בספ"ק דרך מצוותיך (מצות יחיד ותשובה) ז"ל: וביאור הענין בהיות כי לפי שבאמת א"ם אינו בגדר חכמה וחסד כלל כנודע לזאת כדי שיומשך ויתמצמץ להתלבש בבחי' חכמה וחסד הוא ע"י ממוצע והוא בחי' הרצון שעלה ברצונו התהוות החכמה וי"ם ואז מיד נתתו והיו כלולים ברצונו וע"י הרצון נמשכים א"ח" מהעלם אל הגילוי להיות התהוות כח החכמה בפועל שהיא הנק' ספירת החכמה וכן בחי' הבינה והחסד כו' וכמו עדי"מ באדם שע"י הרצון שרוצה באינו חכמה ותומשך נפשו בה להתחכם בה בעומק משיא"ח בחכמה אחת שאין לו חשק בה לא ישכיל בה כ"כ נמצא שרצונו הוא הגורם גילוי הכחות מההעלם.

²⁸ כמבואר בספ"ק קדושת לוי להרה"ק מבארדיטשוב ז"ל (פר כי תשא) ז"ל: ונגד ארבעה פרצופין הללו יש לנו השגה, כי בהם הוא יתברך שנהיג עולמו. אבל יש פרצוף חמישי שהוא נקרא אריך אנפין בסוד קוצו של י"ד והוא מרומזת באל"ף דאחד. לזאת אמרו ובלבד שלא יאריך באל"ף, כי הוא סוד אפס המוחלט אשר לית מחשבה תפיסה ביה כלל אך המחשבה הוא המשוטטת שם בסוד מטי ולא מטי, מלמעלה למטה בלי מנוחה בכדי שלא יאריך שם. והענין הזאת הוא בחינת שקלא וטריא המחשבה כשגמיע למעלה הוא נקרא שקלא שהוא טריא, כי טריא הוא לשון פרואה בלשון ארמי ושקלא, שהוא אריך אנפין הוא גם כן לשון פרואה לשון מעלה ארוכה.

²² כמש"כ בספ"ק חסד לאברהם (פר בשלה) ז"ל: והו פי בעתיקא לתיא, לשון עתיק יומין (דניאל ג. ט.), שנתק ממים, כלף זמן, והו פי וחמטין [וגו]. פי כיון שנכנסו בנ"ן שערי בינה, תיבא עלו על ישראל ממצרים. והו נקרא מלאך ההולך לפני מחנה ישראל, פי שמבינה נתגלו הצירופים. והו נקרא היול, פי שמקטר שני המשכילים העליונים עם הצירופים.

וכמבואר בספ"ק תורה אור (מגלת אסתר) בזה"ל: והו פי עתיק יומין שנתק ונבדל מבחי' ימות עולם כמש" המתנשא מימות עולם ובחי' זו הוא הנק' קדמונו של עולם שאינו בגדר עלמין שהוא מובדל ומרומם גם מהיות נק' סוכ"ע שה אינו רק הבחי' השנית שבכתר הנק' שרש הנאצלים דהיינו בחי' סוכ"ע וגם נק' ע"י קדמונו של עולם שהוא נמשך ממל' דא"ק כי ואין זוכים הצדיקים לגילוי אור זה זהו ע"י הלבושים הנעשים מהחורה ומצות כמש"כ באה"ק.

²³ כמש"כ בספ"ק מאור ושמש (פר כי תשא) ז"ל: והיה עת רצון אז והודיע לו הקב"ה ואמר לו הנה מקום אתי וגוי כי אמת הוא המקור הרחמים אשר אין בו שום תערובות דין כלל הם הי"ג תיקוני דיקנא עילאה שעליו נאמר (דניאל ג. ט.) ועתיק יומין יתיב לבושיה כתלג חור ושער רישיה כעמר נקי כי שם אינו מגיע שום פגם ושם כולו לבן ורחמים גמורים, כשאנו צריכים להמשיך רחמים אנו ממשיכים משם ולמטה להמשיך כל הדינין שבויער אנפין שבוניה ובכל העולמות. וזה לא ידע משה עדיין עד עתה שהודיע לו הקדוש ברוך הוא בפסוק הזה איך להמשיך הרחמים מ"ג תיקוני דיקנא עילאה.

²⁴ דניאל ז. ט.

²⁵ כמבואר בספ"ק ייטב לב (פרשת מקץ) בזה"ל: והנה מה שנותנים צדקה לעניים יכול להיות הכוונה לתשלום גמול להחזיר לו טובה, כי זה גלגל החוזה. אבל החסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול, כמבואר ברש"י פרשת ויחי על הפסוק (הלפ"ן מו. ט.) ועשית עמדי חסד ואמת, וזה רק מחמת שרוצה לגמול חסד בלי טעם. ולזה יפה הסמין הכתוב, מחמת ואחרי כן קבר אברהם בעצמו את שרה וגמל חסד אתה חסד של אמת, הרי תפס אמונתו של הקב"ה שברא עולמו בחסד של אמת כדכתיב (ה'הלים פ. ט.) עולם חסד יבנה, שהרי אינו מצפה לתשלום גמול כי אם צדקת מתן לו, ולכן בא ולבש לבושי ואברהם זקן, היינו בחינת עתיק, כדכתיב (דניאל ג. ט.) ועתיק יומין יתב, היינו הרצון העליון, לבושיה כתלג חור, רומז לבחינת חסד, כמבואר שם בנזר הקודש. והן דברי הזוהר פרשת תרומה, שאלמלא דאשגה קודשא בריך הוא בזכות אברהם כלוה אתאבידו בימא כו'. כי אם מבא אברהם שגמל חסד בלי תשלום גמול, נתעורר בחינת עתיק, רצון להטיב בלי תשלום גמול, ובהו נסתמו

שתגלה על ידי משיח צדקנו²⁹, למעט צדיקים מסוימים הזוכים כבר עתה להגיע לבחינת 'אריך אנפין'³⁰.

'אריך אנפין' הוא הרצון של העצמי לבטא את עצמו, התנועה של האני כלפי חוץ. כך גם לגבי הבורא, שעלה ברצונו לברוא את העולם, כי ה'עולם' הוא המקום ה'מעלים' ומכסה על מציאות השי"ת, ובאמצעות שלושת הרבדים המוזכרים בספר יצירה³¹ - עולם, שנה, נפש - הוא מתגלה כאן בעולם, שהם: בית המקדש [=עולם], ימות המשיח [=שנה], ועם ישראל [=נפש], אשר על כן מובא בחז"ל³² כי שלושתם עלו במחשבה בטרם נברא העולם.

'אריך אנפין' - המכונה בוהר הקדוש³³ הוא' - מתאר את

רצונו של השי"ת בעם ישראל המגלים - בעצם הימצאותם - את מציאותו של הבורא במקום בו הוא כביכול לא היה נמצא מקודם לכן. רצון זה כולל בתוכו אהבה וחיבור פנימי לישראל, אהבה שאינה תלויה בדבר מה, למעלה מטעם ודעת, אהבה הגורמת למחילה וסליחה גמורים על עוונותיהם, כמבואר בספרי החסידות³⁴.

שלוש עשרה מידות של רחמים

'אריך אנפין' הוא רצון מוחלט³⁵ שאינו נתון לערעורים ומתנגדים אלא כל כולו מורכב מרחמים וחסדים³⁶, כשרצון זה מתפצל לשלושה עשר ביטויים הנקראים "י"ג מידות של רחמים"³⁷, ובלשון הקבלה: "י"ג תיקוני דיקנא"³⁸.

הזה יכפר (עמיק) עלים לטהר וגו' לפני ה' תטהר'ו, עולה אהיה בחלופו בא"ת ב"ש, תצמץ, מספרו סתר. ויהי נ"ם אנדי אלהינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה.

³⁵ כמובא בספ"ק אור לשמים (פר קדושים) בזה"ל: דהנה השי"ת ברא עולמים לאין שיעור, ובעולם זה נקרא כך ובעולם אחר נקרא בבחינה אחרת, ויש עולם שנקרא אריך אנפין ויש אין שום רע שולט.

³⁶ כמש"כ בספ"ק תולדות יעקב יוסף (פר יושב אות ה) בזה"ל: וכמו שמצינו (שפת על ע"ב) לרשב"י ובנו שיצאו מן המערה, אחזו במדרגת זעיר אנפין, לקנא קנאת ה' על ישראל שמיניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, ובכל מקום ענייניהן וכו', עד שחזרו למערה "ב' חודש, ויצאו ואחזו במדת הרחמים על ישראל, ללמד סינוריא עליהם, שעלו במדת אריך אנפין שהוא רחמים גמורים והכן.

וכן איתא בספ"ק מאור ושמש (פרשת פנחס) בזה"ל: והנה למעלה בעולם העליון שהיא האריך אנפין אשר שם אין ימין ושמאל רק כולו רחמים שם אין רק עין אחת כולו חסד כולו רחמים ומשם יוצאין ה"ג מכליין דרחמי מזל עליון.

³⁷ ראה בספ"ק אהבה ישראל (פר תולדות) מש"כ זול"ק: ונודע מזה"ק ומכתבי האריז"ל סוד "יג מדות תיקוני דיקנא קדישא דאריך אנפין שהם אל רחום וחונן כו' וכנגדו למעלה יש "יג מדות שאמר מיכה הנביא (מיכה ז' יח) מי אל כמון נושא עון ועובר על פשע כו' והם נקראים בזה"ק שבחא דעתיקא קדישא.

וראה עוד מש"כ בספ"ק באר מים חיים (פר תוספתא, פרק כה) זול"ק: וזה בארכו, ויזעזע לקבלת הברכה בבחינת החסד בחינת אהבה הגדולה בחינת "יג מדות כנאמר ומקורם בבחינת אריך אנפין כידוע לחכמי לב.

³⁸ כפי שמנאן הרמח"ל בסדר דלהלן (ראה עשרה פרקים להרחי"ל פרק ה אות ה): "יג תיקוני דיקנא: ה' ה' אל, רחום, וחונן, וכו'. מי אל כמון, נושא עון, תיקוני א', ב' פאות, ב', שערות, שבשפה העליונה, ג', אורח תחות חוטמא, ד' שבשפה התחתונה, ה' אורח תחות פומא, ו', רחבה של זקן, ז', שני תפוחים שפנתו, ח', שטח העליון, מזל נוצר חסד, ט', שערות שבין מזל למזל, י' שערות הדקן, י"א, שכולן שוין, י"ב, פה פנוי, י"ג, שטח התחתון מזל ונקה, שיעורם של מזלין עד הטבור.

²⁹ כמש"כ בספ"ק אור לשמים (פרשת ויחי) בזה"ל: וארוכתך מהרה תצמיח - פירוש שעי"ז נזכה שיומשך בחינת יחידה למשיח צדקנו במהרה בימינו (לקד"ת ב' פראשית ערפס ויהיאל תנרק), שנמשך מבחינת אריך אנפין (ע"ה ש"ו פ"ה, ש"ו פ"ה):

³⁰ כפי שכתב בספ"ק תפארת שלמה (לקוטים) שמואל ב' א אות צ"א) זול"ק: אורך ימים אשביעו וראיהו בישועתי. שיש צדיקים שאינם בחייהם לעולם עליון הנקרא אריך אנפין שמשם בא מדת ארך אפיים לעולם ר"מ ארוך בדורו ה' כו' (נדה כד ע"ב).

³¹ פרק ה משנה ז, וכך איתא שם בזה"ל: עדים נאמיים שלשה הם, וכל אחד ואחד לבדו עומד, ומעידין על האל כי הוא אחד ואין לו שני, ואלו הן, עולם שנה"נ נפ"ש.

³² פראשית רבה א ד.

³³ המובא בספ"ק מאור ושמש (פרשת קרח) שכתב זול"ק: ומשם בארה הפסוקים שלפנינו ועבד הלוי הוא, והוא גימטריא י"ב ועם התיבה הוא גימטריא י"ג שהוא "יג תיקוני דיקנא, שעל ידי עבודת הלוי נמשך ממקור אריך אנפין שנקרא הוא כדברי הוזה"ק (ח"ג קנע ע"ב) ומשם נמשך ל"ג תיקוני דיקנא עילאה, וזה ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד והם ישאו עוונם, שעל ידי עבודתם ישאו עוונם שיהא נושא עון כנ"ל.

³⁴ ראה בספ"ק מאור ושמש (פר קרח) שכתב זול"ק: וממשיכין י"ג תיקוני דיקנא עילאה ממזל עילאה וממקור העליון שהוא נקרא אריך אנפין והיו ממשיכין המוחין עילאין שהם שמות הוי"ת והמילויין דהיינו ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כידוע, ועל ידי זה היה נמחל לבעל הקרבן ונעשה נושא שנטולין ומכשולין המחשבות של העבירות, ועל השוגג לבד שהוא מעשה בלי מחשבה היה מכפר הקרבן של הבהמה, בהמה נגד מעשה בהמיות שהוא מעשה בלי מחשבה, לפי שנטול עון כ"ל על ידי "יג מכליין דרחמים שנמשך על ידיהם, ואחד מהמדות הנזכרות לעיל הוא נושא עון כידוע.

עוד איתא עז"ז בספ"ק ייטב לב (פר וזאת הברכה) זול"ק: ויש לרמוז זה במאמר חז"ל ראש השנה דף י"ז (ע"ב) אמר הקב"ה אם יעשו לפני כסדר הזה אני מוחל להם, ירצו, כי סד"ר ראשי תיבות סופיה ד'מלה רישיה, שהוא אריך אנפין, מקור שלש עשרה מדות של רחמים, "אני" שהוא "אין" מוחל להם, כידוע מהכונה (ח"ג פ"ע) על מקרא שכתבו (ויקרא טו, טז) כי ביום

ומובא בכתבי האריזל³⁹, והרחיבו בזה בספרי החסידות⁴⁰, כי בחודש אלול הקודם לפתיחת השנה הבאה - המתארת את תחילת המחזור בידות של מלכות הבורא כאן בעולם, מאירים שלוש עשרה מידות של רחמים בתודעה האנושית, בבחינת 'אין טעם ברצון'⁴¹.

כמו כן, האדמו"ר האמצעי מאלכסנדר בעל הישמח ישראל⁴², מעורר בספרו⁴³ ללמוד ולהגות - בחודש אלול - בספר 'תומר דבורה' של הרמ"ק ז"ל. בספר זה מלמד הרמ"ק את האדם איך להידמות לבורא, כשחלקו הראשון של הספר

מבוסס על ההידמות לבורא באמצעות רכישת שלוש עשרה מידות הרחמים.

וכן על דרך זה מובא בספרי החסידות, כי לכן נוהגים לתקוע בשופר בכל אחד מימי חודש אלול, כי הקול הנשמע מתוך השופר - בעיקר קול התקיעה⁴⁴ - אין בו לא ניגון, לא טעמים ולא תיבות, אלא הוא קול פשוט - ללא גוונים מיוחדים ומקצועיים - הבוקע מפנימיות הלב, משרוש הרצון הפנימי, כך שבאמצעות קול זה אנו מסוגלים להתחבר לשורש הרצון העליון - 'רעוא דכל רעוין'⁴⁴, ולעורר על ידו את הי"ג מידות

³⁹ סידור האריזל, כונת ר"ח אלול.

⁴⁰ ראה בספה"ק ישמח ישראל (פרשת שופטים) שכתב זול"ק: שופטים ושופרים נתן לך בכל שערך אשר ה' אלקך נתן לך (ש"ד, יח). דהנה הראשונים נתנו סימן לחודש אלול, שהוא זמן מוכן לתשובה, ב"ת הפסוק 'אני לודודי' ו'דודי לי' (ש"ד, ג), והרב מלאדי בסידור שלו (ש האלול) ביאר הדברים בארוכה, ותמצית דבריו הקדושים הוא כי סיפא דהפסוק הוא הרועה בשופרים, ובוזה"ק (ח"א א) מה שושנה זו אית לה תליסר עלין, לכן הי"ג מדות של רחמים נקראים שושנה, ונתגלים בימי רצון האלו בחודש אלול, היוצא מר"ה אני לודודי ודודי לי, הי"ג מכלילן דרחמי שאמר מיכה (ז, י"ח ב) שהם רוחניות גמור (בנידע הר"ג מדות דמשנה הם חיי הנהן, שתתפלל שכל ישראל ישארו בחיים, ור"ג מדות דמיתבה הם על חיי דנשמה, שאף המשנה שהיא בנת מות תכל לשבח לחיה), ובכח הרחמים רבים שבהם יוכל כל אדם לזכות לתשובה עילאה, ע"ל, ועיי"ש בארוכה.

וכן הביא הר"ה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע בספה"ק בני יששכר (מאמרי חדש תמוז אב מאמר ז') בזה"ל: ואחר עבור ימי בין המצרים הנה מתעוררים ימי הרצון ומתגלים הי"ג מדות של רחמים בימי אלול לרחם עלינו, הנה התעוררות הכביה בימים ההם היא מתעוררות הרחמים י"ג מדות.

ולכ"כ בספה"ק אהבת שלום (פר' ראה) זול"ק: ובחודש אלול, שמתגלה בה החודש הי"ג מכלילן דרחמי בכל החודש (סידור האריזל כוננת ר"ח אלול, משנת חסידים ספכת אלול פ"א מ"ג), וראשי תיבות ואברהם זקן עולה י"ג, שבזה החודש צריך לתקן בכל רגע, כי אז לרגעים תבנתנו (איוב ז' ח).

וכן כתב בספה"ק אמרי נועם (פרשת ויש) בזה"ל: ואנו צריכין לעשות הכנה בחודש אלול על ראש השנה העליון, להכין הכסא מצד החסד. והנה יזכרן בחס"ד כסאך, היינו בחודש אלול הנקרא ר"ב חסד, ואז ותשב עליו באמ"ת, היינו בתשרי, על ידי הכנת אלול, כידוע מכוונות אשר באלול נמשך י"ג מדות של רחמים, ועל כן צריכין לטבול י"ג פעמים, עיי"ש (בסידור ר' קאפיל ח"ב דף ק"ד ע"א), ולזה אלול עם י"ג גימטריא הכנה, כי על זה ניתקנו עקרי ימי אלול בעשות הכנה לטוב.

וכן איתא ג"כ בספה"ק קדושת יום טוב (פרשת ויש) זול"ק: וי"ל דהנה איתא בסידור האריזל ז"ל ככוננת דר"ח אלול, שאז בר"ח אלול הם ימי רצון באותן הימים נפתחין י"ג מקורות של י"ג תקונין דיוקנא, ומתגלין ומאירין למטה, ונקרא רצון בכל אותן הימים, וב' השמות (היהי' - במילוי ס"ג אה"ה - במילוי קס"א) שהם גימטריא ב' פעמים ב'יק, ר"ת של יענן י' ביום צרה (תהלים כ"ב), ור"ת יעננו ביום קראנו (שם שם א'), והם גימטריא "דרך", ומאירין בנו"ק ב"ן גימטריא ב"ם, והנה ונתון בים דרך (ישעיה מג טו), ודרך זה נפתח בחודש אלול וע"י דרך זה נפתחין י"ג מקורות הנ"ל, יעיי"ש.

⁴¹ כמ"כ בספה"ק בני יששכר (מאמרי חדש אלול, מאמר א אות ז') בזה"ל: אמרו דורשי רשומות אני לודודי ודודי לי (שיר השירים ו א) ראשי תיבות אל"ל, שאז השי' פותח יד לקבלינו בתשובה, ונפשות ישראל עורגות לו וינהו אחרי השי', והנה כל הארבעה תיבות בימי שם א"ל במילואו שהיא הק"ף, אשר השי' שומרים ומצילים מכל מקטרג להעלות הפתלת לשער השמים כלי שום מנוע כי על רצון הוא, ויאמר החכם אין טעם ברצון.

וכן הביא בספה"ק דברי חיים (לראש השנה) בזה"ל: והנה ידוע דהזמן הוא אינו ממשי ורק יתערוך מתנועה, והנה זאת ידוע שכל דבר נאצל מדבר הדומה לו כידוע בספר יצירה (פ"ג מ"ג) ואם כן גם הזמן בודאי ראשית השנה מתאצל מסוף שנה שעברה, ובכח של שנה העבר יש התהוות שנה הבאה, ורק שאינו נגלה בזמן בפועל, וזה הוא בבחינת בכח שנקרא רצון. ולכן נקראו ימי אלול ימי רצון, שברצון הימים, היינו כנה, יש משנה הבאה, וכן מעורר בעולם העליון בחינת הרצון שלש עשרה מדות, ולכן אנו מתענים ועושית תשובה כי אה התגלות הרצון, ולכן לא יכול לבוא בהתגלות במצוה כי הוא נעלם מאד.

⁴² וזה לשון קדשו שם (פר' שופטים): ובמה יזכה נער המנוער מכל לזכות להיות כלי מוכן לקבל כל שהוא ממאורות הגדולים של ג' מכלילן דרחמי, ע"י שישתדל לדמות צורה ליוצרה, שגם הוא ישתדל ויעבוד בכל כחו לזכות להתנהג כמדות אלו נגד חברו שחטט נגדו, וכמבואר בספר הקדוש תומר דבורה, אשר מהראוי שילמוד כ"א את הספר הקדוש הזה בחודש אלול ע"מ לעשות בימים הקדושים האלה, כי כל הספר הקדוש נתייסד על הי"ג מדות של מיכה איך הקב"ה מתנהג בהם נגד ביותיו, וכן מחויב כ"א לדמות צורה ליוצרה, ויתנהג כן כמדות אלה נגד חברו שחטט נגדו, ובהו נוכל לפרש הפסוק אני לודודי ודודי לי הרועה בשופרים, היינו שאני לודודי, זה הקב"ה, צריך להתנהג כמדות שדודי, זה הקב"ה, מתנהג לי כן צריך אני להתנהג כן נגד חברי, וע"ז מתעורר הי"ג מכלילן דרחמי להמשיך עליו ועכ"ל.

⁴³ כמבוא בספה"ק מאור ושמש (פר' נצבים) זול"ק: ולזה יתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה לומר פסוקי המלכויות והמלך הקדוש והמלך המשפט בכדי שיעל יד קבלת עול מלכות שמים נעלה העולמות מתחת לעילא ויומשך אור אלהותו יתברך מעילא לתת אל כל העולמות, ועל ידי זה נמשכין שמות הרחמים ונמתקים שמות הדינים, ולזה התקיעה שהיא מרומת על מדת אברהם חסד הוא קול ארוך כדי להמשיך השפע מאריך אנפין שיתגלו המדות החדשית של הכנסת ישראל, והתרועה והשברים שהם בבחינת גבורה הם קולות קצרים שאין הרצון שתהיה ההנהגה על ידם רק שיומתקו תיכף.

⁴⁴ ראה בספה"ק דברי חיים (פר' נצבים) שכתב זול"ק: והנה ידוע שבחינת הדיבור תולה המחשבה על ידי אותיות הדיבור בה' מוצאות, ובדאי יש

של רחמים שב'אריך אנפיו'⁴⁵, ולא רק זה אלא אף את בחינת 'עתיק יומין' שהוא מקור הרחמים'⁴⁶.

כאשר האדם מדבר בפיו הוא משתמש בשפה הבאה מהשכל שבמוחו, שהרי אותיות הדיבור נמשכים מאותיות המחשבה, לעומת זאת הקול הפשוט של השופר, מבלי צירופי אותיות, תיבות ומאמרים, בא מהבל הלב שמקורו ב'רצון' הפנימי הנמצא למעלה מהשכל.

וראה מה שביאר לפי זה הרה"ק מדו"קוב ז"ע בספה"ק 'אמרי נועם' את הפסוק האמור בתחילת פרשתנו "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערריך אשר הו"ה א-להיך נתון לך

כח להתחברות הדיבור במחשבה, כי במחשבה יש אותיות, ואותיות המחשבה התגלותם על ידי ה' מוצאות לדיבורן נגלה. כמו כן יש באדם כח למעלה מאותיות המחשבה, הוא רצונו ותאוותו אליה דבר בעולם, והוא כעצמות כח האדם, והוא כלול בהבל האדם, שאדם עולים ומעלים תאוות או שמחתו להמות, ומשם יתלד כח להתגלות הענין, התשוקה או השמחה, והוא בעצם האדם, למעלה מאותיות המחשבה, שהם כבר נבנה מצירופי אותיות המחשבה, אמנם הרצון הפשוט שבעצמות האדם, הוא רק עצמות דקות רצונו.

והנה כמו שאותיות הדיבור מגלים אותיות המחשבה הנעלם, כמו כן קול התוקע מגלה פנימית רצון האדם, כמו אף הוא בשמחה מריע, ובהיפוך הוא שברים כמו גניחה, וכ"כ א"ע בכל כלי שירה, אך מדרגת השופר שהוא קול פשוט בלי נעימת קול כמו שארי כלי שיר, ולכן מגלה על רצון הפשוט, והוא הבל שבאדם שמתחבר להיות בתוך השופר לקול.

וכ"כ בספה"ק אובה ישראל הרה"ק מאפטא ז"ע (פר נצבים) זול"ק: וזה אנו מעוררין בקול השופר ההבל של אמת. ואז כשעולה זה ההבל צריכין כל החיצונים והשקר להיות נידחין ממנו ומיטמין בנוקבא דתה"ר. [והכל הוא בחודש אלול ימי הרצון, ומרמז אל הו"ה של ס"ג ואה"ה כנודע דלמ"ד מרמז על ג' יודיין של שם ס"ג וא"ו. עוד שמעת מאדמור"ר דאלול הוא נטריקון א' ל"ל ר"ל, דבחדש אלול הוא ית' מקנן שם והכני"י מתייחד בקן עם הבוהא בחוב"ש שהוא האל"ף אלופו של עולם והבן]. וכל המסכים המבדילין נתבטלו ואור של הקב"ה מזרח ומופיע על נשמות ישראל ועולה הטהרת הלב והיחוד עליון מן השופר למעלה ליום השמים ומעורר הקולות של השופר העליון והבל האמת הרוחני ע"י מדרתו של יעקב אע"ה.

⁴⁵ כמובא בספה"ק מאור ושמש (פר נצבים) בזה"ל: ולזה אנו תוקעין בשופר כראש השנה שהוא קול פשוט וכא מחשבה ככדי להמתיק הגבורות ולהמשיך ה"ג מכליין דרחמי על ידי המשכת אור אלהותו יתברך מאריך אנפין אל עזרי ונוקביה, ועל ידי זה יתחדו השם אה"ה עם השם הו"ה ונשם הו"ה בשם אדני"י תרד השפע מה"א עלילאה אל הוא"ו והה"א תקבל מהי"ד.

⁴⁶ כמובא בספה"ק חסד לאברהם (ליקוטים ראש השנה) בזה"ל: ולכן כתוב (דניאל ג, ט) כרסון רמיו ועתיק יומין יתבי, לבושה וגו', כי רמיו הוא משלשון ורמינהו, שאינם שווה שווה הכרסון, כי הש"ת עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים (ויקרא יב, ג), כי מחמת תקיעותינו נהפך הדין לרחמים, כמו

לשבטריך", עיין שם באריכות⁴⁷.

נקודת הלב

המקום בו הרצון של האדם בא לידי ביטוי ונעשה ממש מוחש עצלו, הוא בלב - 'רעותא דליבא'. הלב אינו אלא מנגנון פיזיולוגי שבו חש האדם את רגשותיו המודעים והעל-מודעים, באופן של 'רצוא ושוב' [הבא מבחינת מטי ולא מטי], כלומר, התכווצות והרפייה.

הרצון הבסיסי העומד ב'תת-המודע' של התודעה היהודית, היא הרצון לחוות אהבה וקשר לבוהא יתברך -

שנתבאר לעיל שכל הדינים נמשכו מחמת שלמעלה הוא עתיק ולמטה תקע, ומחמת תקיעותו מכניסים אהנו אותיות י"ה אל תקע ונעשה עתיקא סבד ואברהם זקן, שהוא עתיקא כ"ל, ואז עתיק יומין יתבי, כרסון רמיו, שעומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים.

⁴⁷ וזה שולח קדשו: שופטים ושוטרים כ"ו לשבטריך (סו יתי). הנה ידוע אשר עיקר המשכת הרחמים והחסדים הוא על ידי השופר באלו הימים, כי על ידי השופר נמתקין כל הדינים ומנשכין ה"ג מדות של רחמים כידוע מספרי קודש (עיין בבוהר ח"ג דף רלב ע"א), ולזה י"ל מה שאמרו חז"ל (ר"ה ב ע"א) איקרי קרן ואיקרי שופר, כי קר"ן שופ"ר גימטריא י"ג פעמים סה"ד. והנה השופר רומז על בחינת אם הבנים כידוע מטעם שפרה שמשפרת את הוולד (עיין בבב"ע מספר אילו של יצחק פרק ז), ושם נכללים ז' ימי הבנין הנרמזים ב' פעמים קול"ל של מזמור לדוד הו"ו לך, כידוע כי קול"ל גימטריא סה"ד ד"ן (עיין בבב"ע מספר פיתוחי תחום פרק ז), ובכל מדה ומדה נכלל חסד ודין, ונכלל הכל בעולם הבינה בחינת שופר. והוא ז' הבלים היוצאים מן השופר, היינו ז' פעמים קול"ל.

וזהו הרמז 'שופטים ושוטרים', היינו, בעת הגיע ימי דין יומי תשרי, והרמז שופ"ט שוט"ר גימטריא תשרי", אז העצה 'תתן לך בכל', גימטריא ז' פעמים קול"ל, לעורר רחמים על ידי השופר בחינת אם הבנים הכולל ז' ימי הבנין, ועל ידי זה נמתקין הדינים. וידוע מדברי הארי"ז ז"ל אשר שופ"ר עם ה"ד האוחזת בו הם (מספה) ש"ך פ"ר להמתיקם (עיין בפע"ח שער השופר פרק א), וזהו בגימטריא שער"ך. ואינא בתקונים (דף נא ע"ב) תקיעה שברים תרועה תקיעה נקראים שיר פשוט כפול משולש מרובע, והם נגד אברהם יצחק יעקב דוד, על כן יש לרמוז בתיבת שער"ך העולה ש"ך פ"ה, ר"ת פשוט כפול שלוש רבוע.

גם כ"ל שער"ך גימטריא אברה"ם יצחק יעקב ב"ד. ולפי מה דאיתא בספרים אשר הזמנ להמשיך כתיבה וחתומה לטובה הוא בעת תקיעת שופר, וכמ"ל ברמז אשר שופ"ר במילואו (ש"ן וא"ו פ"א ריש) גימטריא ד"ן כתיב"ה חתימ"ה (עיין בבב"ע מספר אילו של יצחק פרק ח), אז הוא זמן הדין לשפוט על הכתיבה וחתומה טובה, ולזה תוקעין מאה קולות, ובכל קול ט' טרומיטין כידוע מדברי האריז"ל, (ביתא) הוא תת"ק טרומיטין, עולה כתיב"ה חתימ"ה, וזהו תת"ן ל"ך גימטריא כתיב"ה חתימ"ה, ואינא בתקונים (דף פט ע"א) אשר מלאך הכתיבה הוא כתיב"ה ומלאך החתימה הוא חתימ"ה, עולה תת"ן ל"ך כ"ל, הכל לרמוז אשר על ידי השופר נמתקין הש"ך ופ"ר המרומז בתיבת שער"ך ונמשך כתיבה וחתומה לטובה ולחיים.

לנשמה האלוקית המהווה חלק זעיר מההווה האינסופית של הבורא.

בדרך ממילא, היה הרצון הזה אמור להשפיע על ליבו של היהודי, כך שירגיש בתדירות אהבה ותשוקה עצומה להידבק ולהיכלל בבורא יתברך, ואכן כך מרגיש כל יהודי בתוככי ליבו, וכפי שכותב הרמב"ם⁴⁶ על הדין של גט המעושה בבית הדין - "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", שאין זה נחשב כאנוס, כי בוודאי שבפנימיות נפשו חפץ הוא לשמוע בקול החכמים אלא שיצרו תוקפו.

כך גם מופיע בזהר הקדוש⁴⁷ על הכתוב "נפשי אויתיך"⁴⁸, כי ישראל אומרים לפני הקדוש ברוך הוא, למה אנו כל כך רוצים וחפצים להתדבק בך - למה 'אויתיך', אין זה אלא מפני שאתה 'נפשי'⁴⁹.

בעוד שבני-האדם נוטים יותר להחשיב את השכל ולזלזל במערכת הרגשית, הרי שההיפך הוא הנכון. המוח מקבל אמונות חיצוניות באמצעות חשיבה וגוית שאינה מוכרחת וכפי שהוסבר בתחילה, לעומת זאת הלב אינו אלא מתן ביטוי פיזיולוגי לתת-התודעה שבאדם - למעט כאשר החשיבה משפיעה בצורה מודעת על ההרגשה - כך שאם ייתן האדם לעצמו להרגיש, לחוש, ייתכן יותר שיקרב אל האמת - אל צלילי הנשמה שלו⁵⁰.

רבים הם אלו שאינם מודעים כלל לרגשותיהם, הם לא יודעים כלל מה הם עצמם רוצים - דבר כה פשוט, כל רצונם מושפע מהסכמים חברתיים וכדומה, אך עדיין לא היו הם אף פעם קשובים לרגשותיהם עצמם. כאשר האדם מטה את אוזנו

ומקשיב לרגשותיו האוטנטיים, יוכל הוא אט אט להתחבר לשורש הרצון ולנקודת הלב שבכל יהודי, המשתוקקת רק להתחבר ולהתקשר להשי"ת.

שגרתו הוא לחשוב שהלב הוא ה'בעל תאוה', הקטנוני והילדותי, ואילו המוח הוא ההגיוני, העדין והמכובד, כך שכדי לברוח כמה שיותר מעולם הרגשות והתחושות ולסגוד לשכל החשוב והמרשים, אלא שהפוכים הם פני הדברים. השכל ותחושת העצמאות הנלווית אליו הם המפרידים הכי גדולים שבין האדם לחוויה הרוחנית, לעומת זאת הרגש אינו משקר לעולם אלא נותן לאדם - במקוריותו - להרגיש את מה שהוא אכן רוצה בפנים ולמעט כמובן היכן שהמוח פועל עליו.

תמימות

אדם שחי, חווה, וחש את ליבו יותר ויותר בתמימות פשוטה, יכול מהר יותר להתחבר בצורה פנימית ואיכותית לחוויה האלוקית והנשמתית.

וכך אומר רבינו הבעל שם טוב זיע"א⁵¹:

"תמים תהיה עם ה' אלהיך. איתא בשם הבעל שם טוב הקדוש, תמים, בניקוד הדגש בתי"ו, מורה על נקודת הלב, רצה ולומר שתהיה תמים עם נקודת הלב":

באמצעות התמימות מסוגל האדם להתחבר לתנועות הנשמה שלו השואפת לחוש את הבורא ואת רצונו הפשוט כ'דביקות החלק אל הכול' - ב'אין טעם ברצון'⁵².

האש היראה והאהבה הבאה מנקודת הלב כפי שורש האלקות התקוע בו, בה עצמו הוא מחויב לישא את ה', ר"ל להתרומם שמו אבל לא כאשר אנתו יודעים שיש שצועקים הודו לה' קראו בהתלהבות גדול ולבם גנוב הוא אתם שאינו יודע מאומה מזה, ועל אדם כזה יודעים אנתו שהוא תמיד נחסר מכל וכל מפרנסה וכו', וכן הדין מחמת שהוא בנגלה עבודתו עבודת הקודש ומעשה צדיקים בידו, והקב"ה מדקדק עם צדיקים אפילו כחוט השערה, ובודאי ימצא אתו כעבותות העגלה חטאה.

53 דעת משה פרשת נח, ופרשת שופטים, ויחל משה תהלים י"ט וק"ט.

54 כמש"כ בספר ה"ק יסוד העבודה (היד"פ) ז"ל"ק: וזהו שהוא יצא מן מעלת התמימות לאמונה שלמה ע"י אביו, ואח"כ יצא מהאמונה לראיה חושיות והתקשרות נפלא כטבע הנשמה הטבויע בעולם הנשמות שהיא נמשכת אחר רצון השי"ת כטבע הרצון, כי החיות מה שהש"ת מופיע בה שם הוא באה אל הנשמה חיות ורצון השי"ת וכמשל המראה הלטושה שמקבלת אור השמש עד שהיא מביקה ג'כ וזהו בה טבע שנית נפלאה בהתדבקות החלק אל הכל וכל מדותיו נמשכים אל שורשם. ודב"ז אין ביכולת הנביא לראות כי בחינה זו היא למעלה מכל השגה. כמח"ל אין טעם ברצון, ומעין בחינה זו זכה יצחק בחייו, ויהי כי זקן יצחק ותכניה עיניו מראות פי' שעלה בעונג הרוחני אשר היא למעלה מהשגת עיני השכל.

48 וזה לשונו (הל גירושין פ"ב ה"כ): ולמה לא בטל גזת זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.

49 זה"ק אחרי דף סז ע"א.

50 ישעיה כו ט.

51 וראה ע"ז בהקדמת התיבא לשער היחוד והאמונה (חיצון קטן).

52 וראה מש"כ ב'אור תורה' (פ"ר יתרו ד"ה לא תשא עמי קע"ט) וזה לשונו: לא תשא את שם ה' אלקיך לשווא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא (שמות כ ז), ר"ל הורה לנו תורתנו הקדושה האיך להתפלל ולשפוך שיח לפני יוצרנו בוראנו אל חי וקיים, כי במה שחנן ה' בגודל התלהבות